

het ondraaglijk besef

nieuwsbrief van het fonds suzan daniel

n u l n u m m e r m e i 1 9 9 8

colofon

'Het ondraaglijk besef' is de halfjaarlijkse nieuwsbrief van het

FONDS

suzan daniel

homo/lesbisch archief en documentatiecentrum
archives et centre de documentation homo/lesbien

postbus/boîte postale 569 B-9000 Gent/Gand 1
suzan.daniel@skynet.be
+32(0)9-223.63.74 (Anne) +32(0)9-223.58.79 (Bart)

Het nulnummer van 'Het ondraaglijk besef' kwam tot stand met de steun van het Vlaams ministerie van Gelijke Kansenbeleid.

met de steun van het Vlaams ministerie van Gelijke Kansenbeleid

Ontwerp & opmaak: Goth & Gnome, Lochristi.

Druk: Sint-Joris, Merendree.

Verantwoordelijke uitgever: Omar Van Hoeylandt,
Kroonprinsstraat 29 9031 Drongen.

Omslagillustraties:

cover: Suzanne De Pues, ca. 1944-1945.

achterplat: (v.l.n.r.) Anne, Hans, Omar, Lies, Bart, Denise (fonds suzan daniel), foto Hilde De Bock.

Het fonds suzan daniel vzw is een initiatief van:

Lies De Gendt, Anne Ganzevoort, Denise De Weerd, Bart Hellinck, Hans Soetaert en Omar Van Hoeylandt.

Het fonds suzan daniel werkt samen met AMSAB (Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging vzw), KADOC (Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum) en AVG (Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis vzw) en heeft de steun van het Liberaal Archief vzw en het ADVN (Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams-Nationalisme vzw).

Lidgeld: 500 BF op rekeningnummer 068-2150156-81.
Leden ontvangen gratis de nieuwsbrief.

f o n d s s u z a n d a n i e l

Vanuit de vaststelling dat er al veel verloren is gegaan en bekommerd om wat dreigt te verdwijnen, kwamen eind 1995 drie mannen en drie vrouwen samen.

Na een grondige voorbereiding werd op 8 mei 1996 de vzw Fonds Suzan Daniel, homo/lesbisch archief en documentatiecentrum, opgericht.

Deze pluralistische vereniging wil alle informatiedragers uit het homo/lesbisch verleden en heden verzamelen, ordenen, inventariseren en ter beschikking stellen van geïnteresseerden.

Daarnaast plant het Fonds ook allerlei activiteiten rond dit materiaal: inrichten van tentoonstellingen, studie- en vormingscycli, publiceren van studies, documenten, enz...

Om dit alles professioneel te verwezenlijken wordt in de praktijk samengewerkt met erkende archiefinstellingen. Ook zij achten dit thema belangrijk en willen zich inzetten om er een extra aandachtspunt van te maken.

In een eerste fase wil het Fonds zich richten op het verzamelen van verenigings- en privé-archieven. Op termijn zal door een gezamenlijke catalogus het materiaal toegankelijk worden gemaakt.

Ayant constaté que beaucoup de documents se sont perdus déjà et soucieux de ce qui risque de disparaître, trois hommes et trois femmes se réunirent fin 1995. Le 8 mai 1996 l'asbl Fonds Suzan Daniel, archives et centre de documentation homo/lesbien fut fondé après de profonds travaux préparatoires.

Cette association pluraliste se propose de rassembler, de ranger, d'inventorier tous les documents et sources d'informations du passé homo/lesbien et de les mettre à la disposition du public intéressé. Le Fonds prévoit aussi l'organisation d'activités diverses autour de ces matériaux: des expositions, des cycles d'études et de formation, la publication des études, des documents, etc. La coopération dans la pratique avec des Archives reconnues doit garantir une réalisation professionnelle de tous ces projets.

editoriaal

Geachte lezer,

Om weer eens niet te moeten graaien in het arsenaal van vertrouwde teksten ga ik ervan uit dat u het Fonds Suzan Daniel, homo/lesbisch archief en documentatiecentrum voldoende kent. Via pers, prospectie, folders, affiches, mailing... werd het Fonds Suzan Daniel van alle kanten belicht, voorgesteld, bekendgemaakt en uitgelegd.

Onlangs nog verscheen in een aantal tijdschriften een advertentie van het Fonds met de slogan "Wij verzamelen alles, bel of schrijf ons". En ik merk dat ik blijf hangen bij dat ene zinnetje: "Wij verzamelen alles". Echt, alles? Wat wil dat eigenlijk zeggen? Waar slaat dat op?

Geachte lezer, ik wil u verzoeken mij te volgen naar een plek van 'wanorde': stapels papier, propvolle kartonnen dozen, opgerolde affiches, fotoalbums... Een plaats van muffe lucht en stof. Op deze kleine plek wordt het verleden vertraagd, vervolledigd, geduid.

Hier wordt het waardevolle bewaard en het waardeloze gered. Het spoorloze verdwijnen maakt hier geen kans meer, zelfs voor veronachtzaamde of verworpen documenten. Deze plaats is een voorwendsel om zich te laten verrassen door het onbekende, een lusthof van de vondst. Hier schuilt in ieder document een confrontatie, de onuitputtelijke mogelijkheden om zich iets eigen te maken of iets nieuws te verwerven.

Een springvloed van herinneringen, een chaos, een toeval. Een theater van lotgevallen dat opgenomen wil worden in de kalme orde van catalogus en inventaris: de ontroering van het bezit.

Maar wachten we nog even om deze verzamelde documenten de status van wetenschappelijk object te geven: dragers van een vastgelegde betekenis. Gunnen we ze nog even de status van onbepaalde dingen, van relikwieën, symbolen van onwetendheid.

De wetenschap, die eindeloze onderneming, heeft al de tijd om alle sporen, alle verhoudingen op te tekenen zodat deze documenten 'informatiedragers' zullen worden die iets proberen vast te houden.

Deze eindeloze opdracht tot verzamelen en bewaren wil ik, bij het verlaten van deze plek, op u geïnteresseerde lezer afwentelen. Wij bieden onderdak en maken de dingen toegankelijk en ontslaan ons van de opdracht om alles wat u schrijft, drukt, fotografeert, zingt, dicht... een betekenis te verlenen. Als wij daarin zouden lukken: dat u al die dingen bewaart en ons belooft zelfs het waardeloze te redden, zal ook de heimelijke angst verdwijnen dat uiteindelijk alles verzameld is en wij onze collectie moeten afsluiten.

Omar Van Hoeylandt

‘ Une succession tardive ’

Lorsque je pris l'initiative de créer en Belgique – sur le modèle hollandais - un Centre Culturel dont le but était de sortir du ghetto les homosexuel(le)s enlisés dans leurs divers problèmes et de les faire mieux accepter par la société, la tâche s'avéra fort ingrate...

En 1953, aller à contre-courant, se battre contre les tabous et les conformismes – qui existaient même parmi nous -, c'était affronter, bien sûr, les préjugés mais c'était aussi défendre l'accès au travail. Tous les prétextes étaient bons pour licencier celui ou celle qui était ...marginal(e).

A cette époque, la vie privée et sociale était pleine d'embûches. C'était dur à assumer. Beaucoup d'entre nous vivaient en vase clos, souvent solitaires. Nous portions, presque tous et toutes, un masque pour passer inaperçu(e)s. Le mensonge faisait partie de notre vie quotidienne; ça n'était pas drôle!

Il existait cependant quelques endroits où les plus audacieux(ses) pouvaient se rencontrer. Ces établissements étaient sinon sordides, vulgaires, dont la clientèle hétéroclite n'était pas du meilleur aloi. Les descentes de police n'y étaient pas rares.

Avec ambition, beaucoup d'énergie et d'entregent, je parvins à nouer des contacts 'protecteurs' en haut lieu de manière à faire éclore le Centre, sans risques de poursuites.

Quand 'l'enfant' vint au monde, après un accouchement laborieux, j'étais seule pour assurer son existence... Lancer l'action sur le terrain, relations publiques en Belgique et à l'étranger, courrier, organisations de réunions, de conférences, etc...

A pas lents, le Centre s'agrandit de quelques membres masculins. Les lesbiennes, plus timorées, plus discrètes, - ayant moins à souffrir de leur environnement - n'ont pas adhéré.

Femme seule pour diriger l'organisation, la misogynie fit, vite, son apparition et ces messieurs s'arrangèrent pour me lasser avec leurs billevesées à sens unique. Une lutte pour le ... 'pouvoir' vit le jour.

Devant cette mégalomanie ridicule, j'ai laissé choir. Je ne me suis plus jamais occupée de la défense des nôtres mais... je suis restée attentive à l'évolution des mœurs.

Le temps passa et avec lui les cheveux gris apparurent...

Un jour, récent, Bart Hellinck, dans le cadre de son mémoire universitaire et de ses recherches sur la vie homosexuelle d'il y a plus de quarante ans, me découvrit. Son enthousiasme, son plaidoyer en faveur de notre 'différence' me fut un bain de jeunesse. Je retrouvais ma trentaine idéaliste.

Dès qu'il me fit part de créer un Fonds afin d'archiver tout ce qui, de près ou de loin touche à l'homosexualité; d'organiser divers manifestations; de promouvoir l'étude et la compréhension à l'égard des gays et des lesbiennes, j'ai oublié mon amertume et, spontanément, j'ai souscrit à son vaste programme.

A ce Fonds, il fallait donner un nom. C'est mon ancien pseudonyme : SUZAN DANIEL, qui a été choisi. Ce choix m'honore.

Merci à Bart Hellinck et son équipe qui vont s'attacher à réaliser mon ancien rêve. Je suis certaine que ma... succession - tardive - est entre de bonnes mains!

Suzanne De Pues en Bart Hellinck (Brussel, 3 mei 1997), foto: Monique.

De tout coeur, je souhaite au Fonds Suzan Daniel, une réussite pleine et entière... et que, sans gloriole, on peut qualifier d'humanitaire.

Suzan De Pues

Het Fonds Suzan Daniel startte op 3 december 1996 officieel zijn werking met een persconferentie in Antwerpen.

Eregaste Suzanne De Pues sprak er de aanwezigen toe.

Avec une conférence de presse à Anvers, le 3 décembre 1996, le Fonds Suzan Daniel asbl faisait son coming out officiel. L'invitée d'honneur était bien évidemment Suzanne De Pues.

een jaar fonds suzan daniel

persconferentie
3 december 1996

De publieke coming out van het Fonds Suzan Daniel, in de cafetaria van het Antwerpse Hessenhuis, stond onder leiding van Tom Lanoye.

V.l.n.r. Lies De Gendt, Tom Lanoye, Suzanne De Poes, Henri Methorst en Bart Hellinck (Antwerpen, 3 december 1996), foto: Sigfrid Eggers.

Lies De Gendt en Bart Hellinck belichtten doelstellingen, organisatie en toekomstplannen van de nieuwe organisatie. Henri Methorst en Suzanne De Poes wensten het initiatief alle geluk toe.

In het begin van de jaren '50 was Henri Methorst bestuurslid van het Cultuur- en Ontspanningscentrum (C.O.C.) Nederland en voorzitter van het International Committee for Sexual Equality (ICSE), een voorloper van de International Lesbian and Gay Association (ILGA). Hij stimuleerde Suzanne De Poes tot het oprichten van een Belgische homo- en lesbiennegroep. Op 3 december 1996 ontmoetten Henri en Suzanne elkaar voor het eerst weer na meer dan veertig jaar.

Suzanne De Poes en Henri Methorst (Antwerpen, 3 december 1996), foto: Sigfrid Eggers.

roze zaterdag 3 mei 1997

Op 3 mei 1997 nam het Fonds Suzan Daniel deel aan de optocht van de Roze Zaterdag - Samedi Rose. Door middel van een

Omar Van Hoeylandt (Brussel, 3 mei 1997), foto: Luc Lievijs.

aanwezigheidspolitiek hoopt het Fonds zowel zijn noodzakelijke naambekendheid als het archiefbewustzijn te vergroten. 's Avonds organiseerde het homo/lesbisch archief en documentatiecentrum vier lezingen. (zie verder)

Anne Ganzevoort en Bart Hellinck (Brussel, 3 mei 1997), foto: Luc Lievijs.

tentoonstelling '10 jaar
Verkeerd Geparkeerd'

Naar aanleiding van het tweede lustrum van de Gentse jongerengroep Verkeerd Geparkeerd vond van 30 oktober tot 22 november 1997 een tentoonstelling plaats in de inkomhal van de Stedelijke Openbare Bibliotheek. Naar schatting 36.000 personen hebben deze tentoonstelling gezien. Vanzelfsprekend werd de werking van VeGe belicht, maar er werd eveneens uitgebreid aandacht besteed aan het historisch aandeel van jongeren in de homo- en lesbiennebeweging van ons land (1953-1997). Het Fonds Suzan Daniel verleende zijn medewerking bij de samenstelling van dat historisch gedeelte.

Foto's: Hans Soetaert.

te gast op de roze zaterdag 1997

Het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek over homo/lesbische thema's en de bekendmaking van dit werk bij een breder publiek behoren tot de doelstellingen van het Fonds Suzan Daniel. Daarom richtte het Fonds tijdens de Roze Zaterdag op 3 mei 1997, met de steun van het Vlaams Ministerie van Gelijke Kansenbeleid, een lezingenavond in, waarop vier sprekers te gast waren.

Judith Schuyf, toen nog verbonden aan de vakgroep Homostudies Utrecht, en auteur van diverse publikaties over homoseksualiteit en lesbianisme, nam als eerste het woord. Zij had het over 'Lesbische vrouwen en ouder worden'. Dit naar aanleiding van een onderzoek, in opdracht van het Nederlandse Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid & Cultuur en de gemeente Amsterdam, naar de positie van oudere homoseksuele en lesbische vrouwen in de Nederlandse samenleving. Daartoe werden zestig personen boven de 55 jaar geïnterviewd. De interviews bevatten zowel een kwalitatief als een kwantitatief gedeelte. In het eerste deel ging zij in op het persoonlijk netwerk en de rol die homoseksualiteit/lesbianisme in het leven van de geïnterviewden heeft gespeeld. De sprekerster spitte zich in haar lezing vooral toe op het kwantitatieve gedeelte. Door middel van grafieken en tabellen gaf ze een heel concreet beeld van de gezondheid, financiële en woonsituatie. De onderzoeksresultaten over lesbiennes en homo's werden zowel onderling vergeleken als met deze van de globale oudere Nederlandse bevolking.

Begin 1997 doceerde literatuurhistorica Mirande Lucien met haar werk over de Belgische auteur Georges Eekhoud (1854-1927). Zij hield een gedreven relaas over deze enigszins in de vergetelheid geraakte figuur. Zowel zijn literaire loopbaan - met vooral de roman *Escal Vigor* waarin hij het recht op 'anders zijn' opeiste, en het proces daaromtrent -, als zijn politiek engagement aan de linkerkant van de Belgische Werklieden Partij, kwamen aan bod. Lucien had het echter

vooral over zijn passionele liefdesrelatie met de typograaf en syndicalist Sander Pierron. Zij citeerde daarbij veelvuldig en met overgave uit het door haar gepubliceerde brievenboek *Mon bien aimé, petit Sander. Lettres de Georges Eekhoud à Sander Pierron. 1892-1927*.

Na de pauze sprak Rudi Bleys over 'Homo-textualiteit en moderne en hedendaagse Latijns-Amerikaanse kunst'.

De diverse manieren waarop seksuele identiteit, seksueel verlangen en seksuele verbeelding artistiek tot uitdrukking worden gebracht in verschillende socioculturele omgevingen werden geïllustreerd aan de hand van een uitgebreid overzicht van ontwikkelingen in de Latijns-Amerikaanse kunst. Bleys werkt momenteel aan een boek over dit onderwerp.

Suzan Daniel, de vrouw op wiens initiatief op het einde van 1953 het Cultuurcentrum België - Centre Culturel Belge werd opgericht, besloot de avond op de haar kenmerkende manier.

Bovenstaande tekst bevat enkel een summier opsomming van de lezingen. Wie interesse heeft, kan bij het Fonds Suzan Daniel samenvattingen van deze lezingen aanvragen.

Anne Ganzevoort

Bibliografie

Lucien, Mirande.
Mon bien aimé, petit Sander. Lettres de Georges Eekhoud à Sander Pierron (1892-1927).
Lille, GKC, 1993.

Schuyf, Judith.
Oud Roze. De positie van lesbische en homoseksuele ouderen in Nederland.
Utrecht, Homostudies/ISOR, Universiteit Utrecht, 1996, (Publicatiereeks Homostudies Utrecht:31).

een greep uit de aanwinsten

Het homo/lesbisch cultureel en historisch erfgoed is uiterst kwetsbaar. Heel veel materiaal is al reddeloos verloren. Een heleboel andere stukken, momenteel misschien nog bewaard op zolders of in kelders, dreigt hetzelfde lot te ondergaan. Gelukkig heeft het Fonds Suzan Daniel in haar eerste werkingsjaar al verrassend veel materiaal in veiligheid kunnen brengen. Hierna volgt een eerste overzicht van een deel van deze aanwinsten. In een volgend nummer van 'Het ondraaglijk besef' belichten we andere schenkingen en bewaargevingen.

archivalia
Suzanne De
Pues

In het begin van de jaren '50 stond Suzanne De Pues (pseudoniem Suzan Daniel) aan de wieg van de Belgische homo- en lesbische beweging. In de meer dan vier decennia die daarop volgden, is heel wat van haar uniek materiaal onherroepelijk verdwenen. Maar gelukkig niet alles. Suzan(ne) schonk ons verschillende uiterst waardevolle stukken betreffende de oprichting, de werking en de ontbinding van het Centre Culturel Belge – Cultuurcentrum België. Daarnaast maakten bijvoorbeeld ook diverse knipsels, waarvan de oudste dateren uit het Interbellum, deel uit van deze schenking.

Pamflet van Chatterbox, midden jaren '80.

Pamflet van de Leuvense Studenten Werkgroep Homofilie (LSWH), 1973.

verzameling
De Coninck / Verriest

Deze heel rijke verzameling bestaat uit drie delen. Ten eerste omvat het archivalia van kanunnik Piet Dehaene, die sinds het einde van de jaren '60 heel nauw betrokken was bij de Brugse homo- en lesbische beweging, bij Infoma en toen nog Federatie Werkgroepen Homofilie, en bij Homo en Geloof. Verder bestaat deze schenking uit archief- en documentatiemateriaal van het vroegere Gespreks- en Ontmoetingscentrum Brugge, voornamelijk met betrekking tot de periode van het einde van de jaren '70 tot in de tweede helft van het daaropvolgende decennium. Tenslotte droegen de schenkers ook

Badges, eind jaren '70.

heel wat persoonlijke archivalia en documentatiemateriaal over. Daaronder bijvoorbeeld heel wat affiches en ander promotiemateriaal van heel diverse homo/lesbische initiatieven.

archief
van de FWH

Archief van de Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit (FWH) met daarin opgenomen archivalia van Infoma en Sjaloom.

De FWH gaf begin 1997 haar archief- en documentatiemateriaal daterend uit haar Antwerpse periode (tot 1991) voor tien jaar in bewaring bij het Fonds Suzan Daniel. Deze indrukwekkende en onschatbare verzameling bevat in mindere of meerdere mate informatie omtrent nagenoeg elke homo/lesbische vereniging in Vlaanderen, en in beperktere mate ook Franstalig België, vanaf het prille begin van de jaren '60 tot 1991. Daarnaast is er heel wat informatie over de internationale homo- en lesbische beweging in terug te vinden.

aperçu des acquisitions

andere verenigingen

Andere verenigingen die ondertussen archivalia hebben geschonken of in bewaring gegeven, zijn bijvoorbeeld Verkeerd Geparkeerd, de Gentse groep voor homo lesbische en bi jongeren, en de eveneens in Gent gevestigde lesbienne-organisatie Aksent op Roze.

archivalia Casimir Elsen

Vijftien jaar lang was Casimir Elsen op verschillende niveaus actief in de homo- en lesbiennebeweging. Hij engageerde zich immers in Limburg, in Vlaanderen (o.m. enkele jaren als hoofdredacteur van de Homokrant), in België, en later vooral op internationaal vlak in de International Lesbian and Gay Association. Het archief- en documentatie-bestand dat hij aan het Fonds Suzan Daniel overdroeg, bevat daardoor wellicht de meest uitgebreide verzameling documenten betreffende de Limburgse groepen in de jaren '70 en het begin van de jaren '80. En ook heel wat ILGA-stukken maken van deze schenking deel uit. Binnenkort staat ook een hele verzameling, door Casimir Elsen zelf verzorgd ingebonden, nationale en internationale tijdschriften ter beschikking van de onderzoekers.

Dit en al het overige overgedragen materiaal is voorlopig niet consulteerbaar. Dat blijft zo tot de desbetreffende schenking of bewaargeving is verwerkt en geïnteriseerd. Enkel op die manier kan het Fonds Suzan Daniel, als uiteindelijke eindverantwoordelijke, een duidelijk inzicht verwerven in de inhoud van het materiaal, en de beslissingen nemen die noodzakelijk zijn voor een maximale bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

In elk geval wordt op dit moment hard gewerkt aan de inventarisatie van het FWH-bestand.

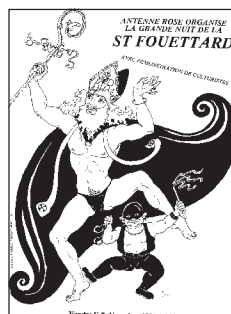
In de zomer van 1998 zal dit waarschijnlijk ontsloten zijn.

Promofolder, ca. 1979.

Affiche van de Aktiegroep Homofiele Jongeren (AHJ) uit Antwerpen, midden jaren '70.

Pamphlet d'Antenne Rose, 1984.

Le patrimoine culturel et historique homo/lesbien est très vulnérable. Ainsi beaucoup de matériel, sans raison, est déjà perdu. Pas mal de pièces risquent de subir le même destin. Heureusement, dès sa première année, le Fonds Suzan Daniel a pu sauver bien du matériel. Voici donc le premier aperçu d'une partie de ces acquisitions. Dans le numéro suivant de notre lettre d'informations nous vous présenterons une autre sélection.

les archives Suzanne De Pues

Au début des années '50 Suzanne De Pues (pseud. Suzan Daniel) a fondé le mouvement homo/lesbien en Belgique. Depuis lors une très grande partie de ses documents uniques ont disparu sans appel. Mais heureusement pas tout. Suzan(ne) nous a donné quelques documents de grandes valeurs concernant la fondation, l'action et la dissolution du Centre Culturel Belge – Cultuurcentrum België.

l e s a r c h i v e s d e l a F W H

Les archives de la 'Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit' (FWH), y compris les archives d'Infoma et Sjaloom.

Le FWH a donné son matériel concernant la période qu'elle résidait à Anvers (jusqu'en 1991) en dépôt pour dix ans.

A part ses propres documents cette collection impressionnante et inestimable contient aussi quelques pièces de presque chaque association homo/lesbienne tant de la Flandre que de Bruxelles et de la Wallonie. Et cela dès les années '60 jusqu'en 1991. Et en plus il y a beaucoup d'information sur le mouvement homo/lesbien international.

l e s a u t r e s

Encore d'autres associations nous ont déjà transmis leurs archives. Par exemple 'Verkeerd Geparkeerd' les a donnés en don, 'Aksent op Roze' en dépôt.

En plus différentes personnes, ayant été actives dans le mouvement pendant des années, nous ont donné leurs papiers. Ainsi les initiatives homos/lesbiennes de Bruges, de Gand et du Limbourg sont assez bien documentées pour le moment.

Excepté les revues, ces documents ne peuvent pas encore être consultés avant l'inventorisation. Entretemps, le Fonds Suzan Daniel peut prendre toutes les précautions nécessaires afin de protéger la vie privée des gens éventuellement mentionnés dans ces papiers.

Bart Hellinck

Couverture de Bel Ami, numéro 7, s.d.

m i s c e l l a n e a

In deze rubriek krijgt u een eigenzinnige selectie gepresenteerd.

Personen, plaatsen, data, gebeurtenissen en andere initiatieven, al dan niet in de vergetelheid beland, worden hier opnieuw onder de aandacht gebracht.

S u z a n n e D e P u e s

Suzan Daniel (°1918) is het pseudoniem van de Brusselse vrouw, die in 1953 aan de basis lag van de Belgische homo- en lesbische-

Suzanne De Pues (Antwerpen, 3 december 1996), foto: Sigfrid Eggers.

beweging. Aangezien haar ouders relatief arm waren, liet zij op 14-jarige leeftijd de school links liggen en ging werken. In die periode was zij de jongste en eerste vrouwelijke filmrecensente van het land. Daarna volgde een professioneel heel actief leven. Na de bewustwording van haar lesbische gevoelens startte in de tweede helft van de jaren '30 de verkenning van het Brusselse homo/lesbisch milieu. Begin jaren '50 kwam ze in contact met het Nederlandse C.O.C. (Cultuur- en Ontspanningscentrum), en de internationale organisatie I.C.S.E. (International Committee for

Sexual Equality), waar zij meteen de aandacht vestigde op de positie van de lesbische vrouw. Door deze organisaties daartoe aangezet, richtte zij in 1953 het Centre Culturel Belge - Cultuurcentrum België (C.C.B.) op. Maar na een conflict met een aantal mannen trok zij zich, nauwelijks een jaar later, vernederd terug. Als eerbetoon noemde het pas opgerichte homo/lesbisch archief en documentatiecentrum zich het Fonds Suzan Daniel.

BH

Steven De Batselier

Eind 1997 ging prof. dr. Steven De Batselier met emeritaat. In de jaren zestig was deze licentiaat in de psychologie en doctor in de criminologie één der eerste medestanders van de homo- en lesbiennebeweging.

De Batselier was voorzitter van een interdisciplinair, interuniversitair, tweetalig team dat in opdracht van minister Custers van Volksgezondheid en het Gezin een onderzoek diende uit te voeren naar homoseksualiteit in het 'Etablissement de Défense Sociale' te Tournai. Op die manier, en via Paul Rademakers, toen secretaris van het Cultuur- en Ontspanningscentrum (COC) Vlaanderen, kwam hij in contact met de prille beweging.

Gedurende een decennium was hij één van haar belangrijkste bondgenoten. Hij schreef artikels, zat ontelbare keren in panels, speelde een rol bij de oprichting van heel wat groepen (Antwerpen, Leuven en Gent) en was prominent aanwezig in de eerste TV-programma's over homoseksualiteit/lesbianisme op de BRT en de RTBF. Vele individuele homo's en lesbiennes konden op zijn steun rekenen.

BH

Steven De Batselier in 'Zo Zijn' (BRT, 4 december 1970), foto: Hilde De Bock.

24 maart 1973

Onlangs was het precies 25 jaar geleden dat homo's en lesbiennes - wellicht - voor de eerste keer in België als homo's en lesbiennes op straat kwamen. Tijdens de nationale abortusbetoging in Gent, op zaterdag 24 maart 1973, stapten een veertigtal personen uit Brussel/Bruxelles, Liège, Antwerpen, Gent, Oostende, Lille en Parijs op achter het spandoek 'De h♂m♀s van de I.H.R. eisen zelfbeschikkingsrecht voor elke vrouw'. (I.H.R. = Internationale Homosexuelle Révolutionnaire) Eerder dat jaar, na de arrestatie van de Naamse dr. Peers op beschuldiging van het uitvoeren van abortus, hadden verschillende groepen al hun solidariteit verklaard en/of waren toegetreten tot de her en der opgerichte abortuscomités. Het betrof de Rode Hond (Gent), Mouvement Homosexuel d'Action Révolutionnaire (Liège en Brussel/Bruxelles), de Gentse Studentenwerkgroep Homofilie en het Gespreks- en Onthaalcentrum Antwerpen.

Eveneens in Gent organiseerde de Rooie Vlinder op 18 maart 1978, naar analogie met de Vrouwendag, de eerste 'Homodag'. Het daaropvolgende jaar, op 5 mei, werd het evenement voorafgegaan

door een betoging door het Antwerpse stadscentrum, met ongeveer 3.000 deelnemers. In 1980 wijzigde men de naam in 'Homo- en Lesbiennedag'. BH

Bijgewerkte foto van deze delegatie homo's en lesbiennes. Uit: De Plaag, tijdschrift van de groep Rode Hond (1973, 2, p.7).

twintig jaar Atthis (1978 - 1998)

Dit jaar betekent groot feest in Antwerps lesboland ! In navolging van Sappho, opgericht in Gent in 1974, werden in de tweede helft van de jaren '70 verscheidene autonome lesbiennegroepen in Vlaanderen geboren : Liliith in Turnhout, Mytilene in Lommel en zo ook Atthis in Antwerpen. Deze lesbiennegroepen ontstonden deels uit de vrouwenbeweging, deels uit de gemengde homo- en lesbiennebeweging. In tegenstelling tot haar toenmalige zusters die maar een kort leven waren beschoren, hield Atthis stand en kan zij dit jaar trots zijn op haar twintigste verjaardag ! Zestien lesbiennes die zich hadden afgescheurd van het Antwerpse Gespreks- en Onthaalcentrum wegens ontevredenheid over hun minderheidspositie, stichtten op 15 september 1978 hun eigen lesbische groep, Atthis, genoemd naar een vriendin van de lesbische dichteres Sappho. Na langdurige discussies werd eind 1979 besloten Atthis tot een v.z.w. om te vormen.

Zoals voor de meeste groepen is de geschiedenis van Atthis een verhaal met ups en downs. Probleemjaren (financieel, bestuurswisselingen, dalend ledenaantal) wisselden af met periodes van grote bloei. Vanaf het einde van de jaren '80 ging het echter steeds in stijgende lijn met de Antwerpse groep. Intussen is Atthis uitgegroeid tot een goed uitgebouwde vereniging die beschikt over een eigen huis met caféruimte, bibliotheekje en tijdschriftentafel. Als oudste en bovendien goed functionerende groep kan Atthis beschouwd worden als een gevestigde waarde in de homo- en lesbiennebeweging. LDG

Affiche van de verjaardagsrally, mei 1998.

Marc Erauw (1943 - 1997)

Op 18 november 1997 overleed totaal onverwacht Marc Erauw. Op twintigjarige leeftijd kwam hij, na een conflict met zijn ouders, in contact met het Cultuur- en Ontspanningscentrum-Vlaanderen van Walter Van Boxelaer. De daaropvolgende jaren was hij bij verschillende Antwerpse initiatieven betrokken. Samen met priester Wilfried Lammens, Erauws oud-leraar op het college in Wetteren, startte hij eind 1969 het onafhankelijke tijdschrift *Jonathan* op, waarvan drie nummers verschenen. Dit heel rijkelijk gedocumenteerde blad was toen zelfs in enkele Antwerpse boekhandels te koop.

E.H. Lammens was datzelfde jaar begonnen met maandelijks eucharistievieringen voor homo's. De eerste mis ging door op 28 april bij Marc Erauw thuis.

Samen met zijn toenmalige vriend was Marc Erauw ook te zien in 'Zo Zijn' (1970), het BRT-programma waarin Will Ferdy eveneens zijn

coming out deed. Naar aanleiding daarvan stelde Erauw in een interview met *De Nieuwe Gazet*: « Ge moet homofilie zien als een opgave om gelukkig te zijn; niet als een last, maar als een positieve gelegenheid om contact met iemand te hebben ».

BH

'ZO ZIJN'

Marc Erauw : Ge moet homofilie zien als een opgave om gelukkig te zijn

De Nieuwe Gazet, 4 december 1970. 's Avonds was het programma 'Zo Zijn' op de BRT-televisie te zien.

Artikel uit De Nieuwe Gazet, 4 december 1970. 's Avonds was het programma 'Zo Zijn' op de BRT-televisie te zien.

sprekende foto's

" Erinnerung ist ein Teil
heutiger politischer
Arbeit. "

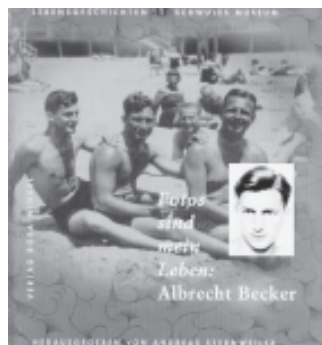
Schwules Museum

Er zijn de laatste tijd nogal wat gay & lesbian studies-boeken verschenen die het noodzakelijkerwijs (just think it over once) heel erg moeten hebben van mondelinge bronnen, dat is, mensen die aan de onderzoeker hun levensverhaal hebben gedaan. Ik denk aan Chauncey's *Gay New York, Growing Up Before Stonewall*, de studie van Esther Newton over Fire Island, de lesbische klassieker *Boots of Leather, Slippers of Gold* en recent nog Judith Schuyfs *Gevoelsgenoten van zekere*

leeftijd. Het meest onder de indruk echter was ik van de tot hiertoe drie verschenen delen in de reeks levens- geschiedenissen van het Schwules Museum uit Berlijn. Van alle life stories die ik tot nu toe las, beantwoorden deze drie Lebensgeschichten, grandioos gebracht door Andreas Sternweiler, het best aan wat ik van (gay) oral history verwacht : een grote aandacht

voor het particuliere en kleinste sentimentele detail én terzelfdertijd het belang dat gehecht wordt aan het correct situeren binnen een bredere, historische kontekst evenals het verifiëren van het door de geïnterviewden meegedeelde aan andere historische bronnen. (1) Sternweiler is een van de drijvende krachten achter het weinig bekende maar erg knappe Berlijnse Schwules Museum. Vorige zomer pakten ze nog uit met een tentoonstelling van formaat, '100 Jahre Schwulenbewegung' waarover in Belgenland met geen woord werd gerept. Na 'Eldorado' in 1984, was dat de tweede grote tentoonstelling die het private museum in samenwerking met een ander Duits gerenommeerd museum organiseerde. (2) In de jaren tussendoor organiseerde het Schwules Museum ook andere, kleinere tentoonstellingen in de eigen ruimtes. De drie Lebensgeschichten-boeken die ik hier even wil bespreken zijn eigenlijk de catalogi van tentoonstellingen (in 1993, 1994 en 1996) gewijd aan het leven van drie nu al hoogbejaarde homoseksuele mannen. Aan de hand van documenten die de geïnterviewden grotendeels aan het Schwules Museum schonken werden zo reeds drie levens van homo's opnieuw gereconstrueerd en vooral in beeld gebracht.

In het eerste boek wordt het levensverhaal verteld van de mooiste van

de drie mannen, de etalagist en later decorbouwer Albrecht Becker (geboren 1906). Deel twee brengt de levensloop van padvinder-voor-het-leven Heinz Dörmer (geboren 1912). Dörmer heeft het voor minderjarige jongens en brengt een groot deel van z'n leven daardoor in gevangenschap door. Het derde en tot nu toe laatste boek verhaalt en verbeeldt het leven van de Joodse schrijver en later professor Germanistiek Richard Plant (geboren 1910) - vooral bekend van z'n op latere leeftijd geschreven boek *The Pink Triangle*. Laat ik hier even ingaan op enkele zaken die me opvielen bij het naast elkaar leggen van de drie tot nu toe verschenen delen.

Wat doorheen de drie levensgeschiedenissen het eerst opvalt is de grote breuk die het nazisme (1933 - 1945) telkens met zich meebrengt. Niemand van de drie heren ontsnapt eraan en alle drie reageren ze verschillend. Zo omschrijft Sternweiler Albrecht Becker eerder als naïef: "Albrecht [sah] nur die Möglichkeit, die Anschuldigungen zuzugeben" (I : 114) en laat zich daardoor omzeggens hondsgedwee opsluiten. Terzelfdertijd laat Sternweiler in hetzelfde eerste deel zien dat er ook meer alerte homo's dan Becker waren. Hij geeft enkele voorbeelden van homoseksuelen die verweer boden tijdens de ondervragingen door de nazi's en daardoor soms wisten te ontsnappen aan de eerste vervolgingsgolf (bijvoorbeeld I : 118). Ook Heinz Dörmer gold eenzelfde naïviteit: hij ziet de dingen van de ene op de andere dag veranderen - vooral de moord op Röhm in juni 1934 wordt als een duidelijk keerpunt ervaren (II : 52) - maar leeft z'n gewone leven gewoon verder in de hoop dat er hem niks zal gebeuren. Alleen Richard Plant neemt als Jood tijdig de benen. Al doet niet iedereen in zijn omgeving hetzelfde. Wat de verschillende gevolgen ook zijn voor de drie mannen, de tweede grote oorlog verandert hun persoonlijk leven grondig. Becker wordt zowat asexueel tot 1945 en vindt een Ersatz in de masochistische praktijk van het tatoeëren. Dörmer brengt ongeveer tien jaar (1935 - 1945) door in verschillende strafinrichtingen en uiteindelijk concentratiekampen. Plant vlucht eerst naar Basel en emigreert tenslotte, de overige 'Aristokratie des Geistes' volgend (III : 77), naar de Verenigde Staten. Plant woont er nog altijd en werd een Amerikaans staatsburger.

De verschillende reacties van de drie mannen geven in hun onderlinge vergelijkbaarheid de lezer te denken en maken de boeken ook politiek interessant. Ze scherpen je bewustzijn als homoseksueel man en dat is duidelijk ook een van Sternweilers bedoelingen. In de tekst laat Sternweiler duidelijk zien dat hij de homobeweging toebehoort. Je merkt het aan zijn vragen naar homoseksuele solidariteit in de kampen

*w a t z e g g e n d e f o t o ' s
v a n h e t f o n d s ?*

De twee foto's op onze promotieaffiche van een mannenpaar en een vrouwenpaar (zie editoriaal), zijn van verschillende aard. Over de vrouwenfoto kunnen we formeel zijn: hij laat een lesbisch butch/femme-koppel zien uit Engeland. Via Tom Sargant van het Brighton Ourstory Project (een oral history project in de badstad in het zuiden van het land) kregen we toelating van Sandra McGowan (de vrouw links op het pasfotootje) om haar foto te gebruiken voor onze promotiecampagne. De mannenfoto is helemaal niet zo homoseksueel eenduidig. Mijn vriend vond hem op een rommelmarkt en we waren meteen vertederd door wat hij liet zien: twee mannen die lachend naar de lens in de Photomaton kijken. De ene heeft z'n hand op de schouder van de andere gelegd en misschien het hoofd van de man rechts tegen zich aangedrukt. Op de ommezijde staat in potlood geschreven "Brugge 29 Mei 1945". Is het alleen maar bevrijdingsvreugde en het willen vastleggen van een herinnering daaraan? Of zijn het twee minnaars? We weten het hoegenaamd niet. Niet. Daar zwijgt de foto. Maar we zien wel twee mannen zoals we ze nu nog zelden zien. Vriendschappelijk en warm met mekaar omgaand. We vonden dat we de foto mochten gebruiken omdat het Fonds in haar statuten zegt alles te verzamelen "wat in verleden, heden en toekomst in verband staat en/of kan worden gebracht met de verschillende interpretaties van de begrippen homoseksualiteit en lesbianisme" (Artikel 3). Mannenvriendschap is zo'n thema. We zullen waarschijnlijk nooit weten wat er precies was tussen deze twee mannen. Maar alleen al hun (aan)blik en hun geste zijn ons genoeg. Ze warmen ons homoseksuele hart.

HS

(die is er geweest), zijn zoeken naar vroegere vormen van homoseksueel zelfbewustzijn en trots. Ook zijn voortdurend polsen naar het bekend zijn van de geïnterviewde homo's met de toenmalige homobeweging (Hirschfeld, Der Eigene, de prille homobeweging in Zwitserland, enz.) valt sterk op. Al lang vergeten bewegingsfiguren komen doorheen de verhalen warempel opnieuw tot leven. Zo komen we door het relaas van Dörmer een en ander te weten over Teddy Ahrens, een medestander van Hirschfeld. En van de homoseksuele Jood, wijnhandelaar en advocaat Dr. Leopold Obermayer, een stadsgenoot van Becker, wordt een moedige morele held gemaakt. De nazi's maakten van de zaak - een Jood die ook nog homoseksueel

was - een showproces ('Satan vor Gericht', I : 127) dat destijds in heel het land ophef maakte. Dat wordt nog duidelijker als de zaak Obermayer inderdaad ook opduikt in het levensverhaal van Dörmer (II : 70). Laat het ook duidelijk zijn dat Sternweiler de woorden van de drie geïnterviewden niet zomaar voor waar aanneemt. Zoals het hoort bij studies die zich sterk op orale bronnen

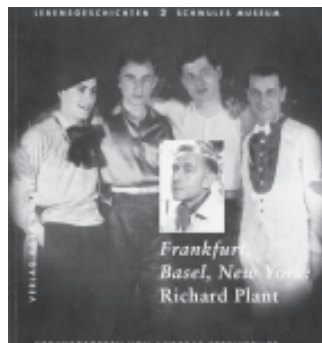

baseren, moeten deze laatste bronnen waar mogelijk geverifieerd worden door andere geschiedkundige bronnen: in deze reeks zijn dat vaak officiële Gestapo-documenten, getuigenissen van andere mensen die een concentratiekamp overleefden, dagboekfragmenten, brieven, foto's, enz. Die manier van werken wordt doorheen de drie boeken consequent en bewonderenswaardig aangehouden. Waar mogelijk - de bronnen zijn immers ook schaars - worden de relazen van de mannen gekontekstualiseerd, geduid, geverifieerd en vooral geïllustreerd aan de hand van documenten van de betrokkenen zelf. Het zijn voornamelijk de bijwijken prachtige foto's die de boeken (en vermoedelijk ook de ermee gepaard gegane tentoonstellingen) hun grote kracht geven. Dat wordt al door de cover van elk boek duidelijk. Ook bij het eerste doorbladeren ben je meteen gefascineerd door die kleine raampjes op het verleden. Maar de foto's komen nog meer tot leven door de tekst die je errond leest. Al lezend word je alsmear meer aangedaan door de belevenissen van de geïnterviewden en ga je de mooiste foto's nog dieper in je hart sluiten. Je gaat dan opnieuw

beseffen dat persoonlijke ervaringen het hoogste goed zijn van homoseksuelen. Deze foto's, die door de tekst nog meer gaan spreken, tonen nog maar eens aan dat het persoonlijke politiek is. Het geleefde/beleefde komt altijd op de eerste plaats, staat ons het meest na en verbindt ons tegenwoordig ook met mekaar, zoals De Morgen-hoofredacteur Yves Desmet onlangs terecht opmerkte in een speech van hem. (3)

Nog even terug naar deze sprekende foto's. Er zijn nogal wat foto's van mannen ofwel vrouwen die ons stilzwijgend toekijken maar waarvan we nooit zeker weten of er eigenlijk wel iets homoseksueels aan de hand was. (4) Zwijgende foto's van een vriendenpaar kunnen altijd ook als vriendschap 'zonder meer' uitgelegd worden. Wat maakt dat er voor sommigen niks aan de hand is en er van homoseksualiteit of een homocultuur geen sprake kan geweest zijn. Het is duidelijk dat ook de homoseksuele betrokkenen zélf van precies die ambiguïteit gebruik hebben gemaakt om hun beeltenis wereldkundig te maken en terzelfdertijd hun homoseksuele verhouding verborgen te houden. (5) Ook de mannenfoto van de promotieaffiche van het Fonds Suzan Daniel heeft last van die ambiguïteit (zie kaderstuk).

Bij één specifieke foto gaat Sternweiler zelf even op dit thema in. Het gaat om een foto van een homobal in Frankfurt in de jaren dertig waarop Richard Plant met vrienden te zien is. Voor het eerst, schrijft Sternweiler, hebben we een foto van een homobal waarvan we zeker weten dat het een homobal is en niet een gewoon karnavalsbal - waar iedereen excentriek doet. "Erst die Kenntnis der Lebenszusammenhänge der dargestellten macht das Bild eindeutig." (III : 40) (6)

Eenduidig homoseksuele foto's zijn inderdaad uiterst zeldzaam en zijn nochtans erg hard nodig om (vroeg of late) "negationistische" pogingen definitief de kop in te drukken. Ik heb in elk geval vaak het (voor?)gevoel dat het verzamelen van dergelijke eenduidige homoseksuele feiten een bijeenkomen van bewijsstukken is. Bewijsstukken die we ooit zullen nodig hebben om onze homoseksuele schuld (en dus onze onschuld) te bewijzen.

Een ander aspect dat de drie boeken laten zien, zijn de grote verschillen tussen het homoseksuele leven toen en nu. Er is sprake van vriendenkringen die relatief los van elkaar staan. (7) Ze zijn de voornaamste toegangspoort tot de homoseksuele wereld van toen. De drie protagonisten zeggen ook allemaal erg expliciet binnen dit systeem van pederastische patronage door een bepaalde persoon ingewijd te zijn geweest (bijvoorbeeld III : 26-27). Binnen de kringen worden de nieuw aangekomenen door de leidende oudere heren aan

elkaar doorgegeven. Het zijn trouwens precies deze kleine netwerken die de nazi's later probeerden bloot te leggen tijdens hun ondervragingen.

Ook op de gebruikelijke ontmoetingsplaatsen van toen krijg je een mooi zicht : er is sprake van theaters, stations, parken, de dierentuin, de straat, hotels, zwembaden, de stad kortom. Het blijft uiteraard niet bij de vaststelling van deze algemeenheden in oral history. In de drie boeken krijg je tal van concrete anekdotes die dat alles illustreren. Vooral Dörmer, de meest volkse van de drie belichte figuren, brengt bonte verhalen. Zo bericht hij over een homobar, genaamd de 'Adonisdiel', waar jongens onder de achttien onder de tafels met lange witte tafelkleden worden verborgen zodra gemeld wordt dat de zedenpolitie in aantocht is. "Und wenn sie nichts gefunden haben, gingen sie weiter." (II : 22) In het Apollo-zwembad dan weer wordt het spelletje 'Glöckchen läuten' gespeeld. De jonge jongens moeten onder de benen door van de heren zwemmen. "Ich habe kein Geläut von dir gehört, nochmal. Aha, du kannst es, nochmal. War zu kurz, ich habe nichts gehört, nochmal." (II : 24)

Hand in hand met een grote seksuele vrijheid - Dörmer heeft het over een 'gouden tijd' (II : 51) - gaat de eerder grote discretie waarmee de drie heren hun erotische leven vertellen : "und dann passierte, was eben so passiert." (I : 30) Ook de mensen om hen heen lijken eenzelfde discretie toegedaan : "Dort bekam ich Besuch von Vandiver Brown. Als er wieder abgereist war, liess meine Wirtin die Couch, die ich zum Schlafen benutzte, herausnehmen und bemerkte knapp : "Die muss jetzt erst mal repariert werden." (idem)

Ik las ook met grote belangstelling de beschrijvingen van de verschillende liefdes van de drie heren. Want dat ligt me als homoseksueel misschien nog het meest na aan het hart. Ik hou ervan over de liefde te lezen omdat ik erg van de liefde hou. En het is beter dan een roman omdat je weet dat deze liefdesverhalen, net als in sommige films, "gebaseerd zijn op een waar gebeurd verhaal". In die zin viel het relaas van Dörmer wat tegen. De padvinder moet het vooral van jongens tussen tien en veertien hebben ... en geen enkele lijkt uitverkoren te zijn geweest. De jongens zelf hadden daar ook last mee, zo merkt men. Ze vragen zich vertwijfeld af wie Dörmer nu het liefst ziet. (II : 172)

Ook in andere opzichten viel het boek over het leven van Dörmer eerst wat tegen. Niet alleen heeft hij een kleine tweehonderd bladzijden nodig om z'n verhaal te doen, het meer volkse Duits dat hij praat is ook moeilijker begrijpbaar dan bij de andere twee mannen. En een leven van bijna alleen maar gevangenschap is nu eenmaal niet erg boeiend. Toch levert het boek over de knapenliefhebber Dörmer uiteindelijk het belangrijkste tekstsegment van de drie boeken: een uitgebreide, accurate en boeiende beschrijving van het leven als "175'er" in het concentratiekamp Neuengamme. Er is immers nog veel te weinig geweten over de precieze kampervaringen van homoseksuelen. En evenmin over de homoseksualiteit van de heteroseksuele bevoorrechte gevangenen. (8) De bladzijden over het 'Bubiwesen'

(twee op drie bevoorrechten hadden een jongen) zijn zondermeer interessant, des te meer omdat het verhaal van Dörmer uitgebreid bevestigd wordt door een heteroseksuele bron. (II : 137) Er wordt dan ook gehuild als de eerste gevangenen, die uiteindelijk op een schip aanbeland zijn, van de Tommies, de Engelsen, terug naar huis mogen. De Engelsen snappen het niet. Dörmer : "da ging auch mein Franzose von Bord. Alles ging unter Tränen vor sich. 'Warum sie weinen?' wollten die Engländer wissen. 'Sie gehen in die Freiheit!' Wenn die lieben Leute gewusst hätten, wie eng unsere Freundschaft gewesen war." (II : 142) En: "Wie die Ausländer weg waren, war grosses Herzeleid an Bord. Da habe ich erst mitbekommen, wieviele Freundschaften entstanden waren in Neuengamme... Alle standen an der Reling und haben gewunken, bis wir die Schiffe nicht mehr gesehen haben." (II : 143).

Ook de nazigruwelen blijven je als lezer niet gespaard. En het kan geen kwaad, me dunkt, daar nu en dan aan herinnerd te worden: "Nach der Judenbehandlung kamen die Ukrainer dran. ... Auf die einfachste Art haben sie die Ukrainer beseitigt. Fässer mit salzgepökelten Heringen in Salzlake wurden ausgegeben. Da konnte jeder zugreifen bis das Fass leer war. Mit einem Heisshunger haben sie sich auf die Heringe gestürzt. ... Und nicht viel später waren sie tot durch die hochprozentige Salzlake. Die hat die Magenwände zerfressen." (II : 105-106).

Zo ik één minpunt zou moeten aanstippen, het ontbreken van een namenregister op het einde van elk boek. Zo ontmoet Plant nogal wat beroemdheden (Siegfried Kracauer, Hannah Arendt, Klaus Mann, Langston Hughes, Clarence Tripp), en het is mooi om te lezen wat een eerder gewone ziel dan doet met en denkt over die beroemdheden. Een register zou onderzoekslui geholpen hebben om snel zaken en personen terug te vinden. Het ontbreken van een register doet ergens afbeuk aan het belang van het gebeurde, vind ik.

Het heeft lang geduurd, maar dit is de geschiedenis die ik als homoseksueel zocht. Het is niet de onverteerbare namen en data afdreunende geschiedenis die ik op de basis- en middelbare school in de maag gesplitst kreeg, maar een geschiedenis die het plezier en het belang op een mooie wijze combineert. Al moet gezegd dat het plezier hier weer het belang meetrekt: zonder het lees-, kijk- en ontdekkingsplezier zou het politieke belang niet ver komen.

Het zou mooi zijn indien de levensverhalen, opgetekend en consciëntieus bewerkt door Sternweiler, vertaald zouden worden. Al vraag ik me ook af waar al die soms heerlijke Duitse woordjes en uitdrukkingen dan naartoe zouden moeten. Een stijve is een Ständer (II : 52) en een Dampfer een stoomboot. En de volgende zin zou in vertaling toch ook niks meer geven : "Mit Krawatte draussen, so nannten sie die Pornobilder." (II : 58) Ik denk dat we het nu vooral zelf maar moeten gaan doen. Sternweiler heeft ons voortreffelijke voorbeelden gegeven.

Hans Soetaert

Noten

- 1 *Sternweiler (1993, 1994 en 1996). In wat volgt verwijs ik naar de drie delen als respectievelijk I, II en III.*
- 2 *De tentoonstelling Eldorado ging door in het Berlin Museum. 100 Jahre Schwulenbewegung in de Akademie der Künste.*
- 3 *Maar eigenlijk was Luc Versteylem hem daarin al lang voor. Versteylem heeft het over "de nulste wereld" die de mensen met elkaar gemeen hebben.*
- 4 *Een trek die niet alleen het oude bronnenmateriaal maar ook de huidige homoseksualiteit (m/v) nog altijd omringt.*
- 5 *Voor het lang niet altijd even stabiele en betrouwbare middel van de ambiguïteit in de geschiedenis van homoseksualiteit, zie Bray (1990).*
- 6 *Vergelijk met de Magic City-foto's (Parijse homobals) van de jaren twintig in Barbedette en Carassou (1981).*
- 7 *Vergelijk met de situatie in Nederland bij Van Weel en Snijders (1989).*
- 8 *Er werd een onderscheid gemaakt in het kamp tussen de gevangenen die erin geslaagd waren een bevoorrechte positie te veroveren (en daardoor meer kans op overleven hadden) en de niet-geprivilegieerde gevangenen (die 'Muselmänner' werden genoemd). Dörmer slaagde erin in de gunst van andere geprivilegieerden te komen en werd er zo zelf een.*

Bibliografie

- Barbedette, Gilles en Carassou, Michel. *Paris Gay 1925*. Paris, Presses de la Renaissance, 1981.
- Bray, Alan. 'Homosexuality and the Signs of Male Friendship in Elizabethan England.' In: *History Workshop*, n° 29, 1990, pp. 1-19.
- Chauncey, George. *Gay New York. Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World 1890-1940*. New York, Harper Collins, 1994.
- Eldorado. *Homosexuelle Frauen und Männer in Berlin 1850-1950. Geschichte, Alltag und Kultur*. Berlin, Frölich & Kaufmann, 1984.
- Goodbye to Berlin? 100 Jahre Schwulenbewegung*. Berlin, Verlag Rosa Winkel, 1997.
- Grove, Cherry. *Fire Island. Sixty Years in America's First Gay and Lesbian Town*. Boston, Beacon Press, 1993.
- Lapovsky Kennedy, Elizabeth en Davis, Madeline D. *Boots of Leather, Slippers of Gold. The History of a Lesbian Community*. New York/London, Penguin Books, 1994.
- Nardi, Peter M., e.a. *Growing Up Before Stonewall. Life stories of some gay men*. London/New York, Routledge, 1994.
- Schuyf, Judith. *Gevoelsgenoten van zeker leeftijd : levensverhalen van oudere homoseksuele mannen en vrouwen*. Amsterdam, Schorer, 1997.
- Sternweiler, Andreas, ed. *Fotos sind mein Leben : Albrecht Becker*. Berlin, Rosa Winkel Verlag, 1993.
- Sternweiler, Andreas, ed. *Und alles wegen der Jungs. Pfadfinderführer und KZ-Häftling Heinz Dörmer*. Berlin, Rosa Winkel Verlag, 1994.
- Sternweiler, Andreas, ed. *Frankfurt, Basel, New York : Richard Plant*. Berlin, Rosa Winkel Verlag, 1996.
- Van Weel, Hans en Snijders, Paul. 'Vriendenkringen in de eerste helft van de twintigste eeuw.' In: Hekma, Gert, e.a. (redactie). *Goed Verkeerd. Een geschiedenis van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in Nederland*. Amsterdam, Meulenhoff, 1989.

plannen voor de toekomst

In het licht van de doelstellingen van het Fonds Suzan Daniel blijft het opsporen en verzamelen van archieven ook voor de toekomst een prioriteit. Hoewel reeds meer dan honderd meter materiaal (zie verder) werd binnengehaald, is er nog veel méér dat verspreid zit over het hele land. Ook het inventariseren en toegankelijk maken van het binnengekomen materiaal is een belangrijke bezigheid voor de komende maanden en jaren.

In het kader van het project 'archiefsensibilisering', in 1997 goedgekeurd door toenmalig Vlaams minister van Gelijke Kansenbeleid Anne Van Asbroeck, wordt de laatste hand gelegd aan de uitgave van een archief folder gericht aan de eigenlijke archiefvormers. In deze folder worden heel duidelijke en concrete aanwijzingen gegeven met betrekking tot het samenstellen en het bijhouden van archief- en documentatiemateriaal. Aan de hand van die folder zal het Fonds Suzan Daniel ook vorming voor groepen organiseren rond archiefbeheer. Ook in 1998 zal het Fonds een project indienen bij het Vlaams ministerie van Gelijke Kansen, momenteel onder leiding van minister Brigitte Grouwels. Dit project zal zich voornamelijk toespitsen op prospectie en inventarisatie.

Dat archiefmateriaal meer beschoren is dan louter een verblijf in een kartonnen doos moet het Fonds Suzan Daniel u waarschijnlijk niet meer vertellen. Herhaaldelijk wordt het belang van archiefmateriaal voor o.a. wetenschappelijk onderzoek beklemtoond. Het Fonds heeft

Couples dansant au Gespreks- en Onthaalcentrum (GOC) d'Anvers, dans l'émission 'Etre homosexuel' (RTBF, le 12 octobre 1973), foto: Hilde De Bock.

aangetoond dat archiefmateriaal ook boeiend kan zijn voor een ruimer publiek. Denken we maar aan de tentoonstelling '10 jaar Verkeerd Geparkeerd' (zie pagina 5) in de Stedelijke Openbare Bibliotheek in Gent in het najaar van 1997.

Soeur Denise, fondatrice du Mouvement d'Action et de la Solidarité des Homophiles (MASH) à Liège, dans l'émission 'Etre homo-sexuel' (RTBF, le 12 octobre 1973). Foto: Hilde De Bock.

Ook voor de komende jaren plant het Fonds Suzan Daniel verschillende activiteiten die zich richten naar een ruimer publiek. Tijdens de Roze Zaterdag op 2 mei 1998 in Brussel, organiseert het Fonds Suzan Daniel een lunchactiviteit waar het eerste BRT-programma 'Diagnose van het anders-zijn' (1966) en het eerste RTBF-programma 'Etre homosexuel' (1973) rond homoseksualiteit / lesbianisme worden vertoond. Het Fonds kan hiervoor rekenen op de steun van het Vlaams Ministerie van Gelijke-Kansenbeleid. Net als vorig jaar zal het Fonds Suzan Daniel meestappen in de optocht.

Foto Hilde De Bock, Lesbian Connexions.

In het voorjaar van 1999 zal het Fonds Suzan Daniel haar medewerking verlenen aan het project 'Lesbian Connexions'. Een rondreizende tentoonstelling met werk van lesbische fotografes uit meer dan tien Europese landen doet na Amsterdam (Gay Games 1998) Gent aan. Rond de fototentoonstelling met als thema 'lesbische levensstijlen, lesbische zichtbaarheid' wordt een uitgebreider cultureel programma geweven. Het Fonds Suzan Daniel zal via het inrichten van lezingen dit project mee ondersteunen.

Lies De Gendt

remember me

Na de onvergetelijke megatentoonstelling '100 Jahre Schwulenbewegung' van vorig jaar komt het Schwules Museum uit Berlijn alweer met een nieuw project opzetten. En deze keer wordt het wel erg basic: 'Remember me. Erinnerung an Menschen und ihr Leben' heet de nieuwe tentoonstelling. De kernopdracht van het Schwules Museum, herinneren, wordt vanuit verschillende invalshoeken bevraagd. Zo wordt gekeken naar de recente collectieve Dianacultus en wat daar zo allemaal gebeurt. Er zijn foto's van Rüdiger Trautsch over de wilde jaren '70 te zien. Karl Heinze Steinle stelt zijn boek voor: deel één in een nieuwe Reih van het Schwules Museum over de homogroep die runde (1950-1969) die ijverde voor de afschaffing van paragraaf 175. Er is nog eens aandacht voor de documenten van concentratiekampgevangene Heinz Dörmer. Kunstenaar Hunter Reynolds brengt een installatie rond een man die aan Aids stierf. Hij probeert aan de hand van het nalatenschap het leven van de man opnieuw te reconstrueren. Fotograaf Daniel Nicoletta doet iets bijzonders met de bebloede kleding van de vermoorde Amerikaanse homomilitant Harvey Milk. En er zijn kijkkastjes van Christoph Hänsl. Op een souvenirsstand kan je een eigen souvenir achterlaten om dat van een ander mee te nemen. En je krijgt een stempel 'Remember me' op je hand gedrukt bij het binnenkomen ... die er pas na een paar keer wassen weer afgaat. Zo zal de bezoeker zich de tentoonstelling herinneren. "Ter herinnering aan het herinneren", aldus de organisatoren Christoph Wachter en Andreas Sternweiler. Vanaf 7 maart tot 24 mei in het Schwules Museum, Mehringdamm 61 te Berlijn. Tel : 00 49 30 693 11 72. Open op woensdag, donderdag, vrijdag, zaterdag en zondag van 14 tot 18 uur. Op zaterdag is er een rondleiding om 17 uur. Toegang : 7,- DM. HS

gay games Amsterdam 1998

Deze zomer vinden in Amsterdam de Gay Games plaats. En dat zal u geweten hebben. "Friendship through Culture and Sports", zo heet het. We keken de brochure (versie januari) even door en lichten een tipje van de sluier wat betreft het culturele luik. Kwestie van u goesting te doen krijgen. Of reserve achter de hand te hebben voor het geval u het domme sportblondje toch nog dumppt. Of u gedumpt wordt door het blondje.

Maar liefst 30 kunstgaleries en zowat alle musea van Amsterdam doen wat rond homoseksualiteit (m/v). Het Verzetmuseum brengt een tentoonstelling rond de homoseksuele verzetsheld en schilder Willem Arondéus (1894-1943). Het Joods Historisch Museum laat foto's zien van Joodse homo/lesbische groeperingen van over heel de wereld. De foto's worden omkaderd met gedichten van Jacob Israel de Haan. Het Rijksmuseum gaat in op de Olympische Goden zoals die verbeeld

den in de kunst van de 15de tot 19de eeuw. Het Bijbelmuseum belicht vriendschap in de bijbel. Maar ook in het Amstelkring Museum, het Anne Frank Huis, het Van Gogh Museum, de Hortus Botanicus, het Koninklijk Paleis, en nog andere musea is er wat te doen. Ook ons aller Homodok en het Lesbisch Archief Amsterdam doen wat met hun collecties.

Er zijn ook tal van conferenties en laten we hier enkel Gert Hekma's initiatief vernoemen: Queer Games? Theories, Politics and Sport. Tuinnichten - en sinds Derek Jarman zijn dat er nog meer geworden - kunnen misschien aan hun trekken komen met de begeleide wandelingen door Amsterdamse parken en openbare en privé-tuinen. Er is een literair salon, een vertelfestival met nadruk op coming out-verhalen (waarbij alle continenten aan bod komen), een vrouwenfestival, een openluchtfilmfestival, theatervoorstellingen en ook het Goethe Instituut doet mee. Verder is er uiteraard veel op straat te doen: openingsceremonies, Canal Pride, de Quilt die nog eens wordt bovengehaald, en fuiven natuurlijk.

Kortom, de Nederlanders hadden beter een dunnere brochure uitgebracht met daarin de namen en adressen van de gelegenheden die tussen 1 en 8 augustus de roze factor niet toegedaan zullen zijn. De stad zal in elk geval very lesbian & gay zijn want een rechtgeaarde hetero moet in die week met een dergelijke overkill gewoon de stad uit. U probeert dus best een brochure in handen te krijgen om het overvolle programma eens op uw gemak te bekijken.

Info : Gay Games Amsterdam 1998, PB 2837, NL-1000 CV Amsterdam, tel 00 31 20 427 1998, info@gaygames.nl, <http://www.gaygames.nl>.

HS

homo/lesbische studies in België

Het is nooit wat geworden met homo/lesbische studies in België. Ook in Frankrijk komt het maar niet van de grond, al zette Pierre Bourdieu himself er vorig jaar wel even z'n schouders onder. En in Nederland is het nu zo goed als afgelopen in Utrecht nu Judith Schuyf haar ontslag gaf. Het Homodok moet binnenkort weg uit de gebouwen van de Universiteit van Amsterdam.

In de statuten van het Fonds staat dat we ook iets willen doen rond wetenschappelijk onderzoek naar homoseksualiteit en lesbianisme. Want wat voor zin heeft het al die informatie te verzamelen en te ordenen als je er niks mee doet? Laat dit een eerste stap zijn: het Fonds zou graag ook een forum willen zijn voor de personen die, ondanks de uitblijvende structurele ondersteuning, toch bezig zijn met onderzoek waarin het thema homoseksualiteit en/of lesbianisme centraal staat. We denken daarbij voornamelijk aan mensen die bezig zijn aan hun eindverhandeling. Of die aan het doctoreren zijn. Laat ons iets weten. We zouden graag in het volgende nummer van deze nieuwsbrief aankondigen waar wie met wat bezig is. En we zouden het ook fijn vinden indien je op het einde van de rit een exemplaar van je eindverhandeling of doctoraat aan ons zou bezorgen. Ook diegenen die lang of minder lang geleden een eindverhandeling maakten rond deze thema's kunnen ons nog altijd plezieren met een exemplaar of zelfs nog maar de bibliografische verwijzing ernaar.

HS

honderd meter

In 1997 verwierf het Fonds Suzan Daniel reeds meer dan 100 strekkende meter archief- en documentatiemateriaal. Deze indrukwekkende verzameling wordt op dit moment onder optimale omstandigheden bewaard.

Heel wat materiaal is al gered. Dank hiervoor aan diegenen die jarenlang dat materiaal hebben verzameld en bijgehouden. Dank aan de schenk(st)ers en bewaargevers/geefsters.

Toch blijft het slechts een peulenschil in vergelijking met de massa materiaal waarin het Fonds is geïnteresseerd. Materiaal dat er thuishoort. Materiaal dat het meer dan waard is bewaard te blijven. Gooi dus a.u.b. voortaan niks meer zomaar weg. Geef ons eerst een seintje.

Misschien vermoed je dat het Fonds Suzan Daniel al een bepaald document heeft. De kans is echter groter dat we het nog niet in ons bezit hebben. En misschien is jouw exemplaar in een nog betere staat. Neem het zekere voor het onzekere. Contacteer ons.

cent mètres

En 1997 le Fonds Suzan Daniel a pu acquérir plus de 100 mètres courants d'archives et de documentation. Ainsi beaucoup de matériel a été sauvé. Merci donc à ceux et à celles qui l'ont conservé pendant des années. Merci aux donateurs et aux donatrices et aux déposant(e)s.

Il y a cependant beaucoup de matériel qui doit être sauvé. Aidez-nous. Vous avez du matériel concernant l'homosexualité ou le lesbianisme (brochures, affiches, cassettes, photos, lettres...) et vous désirez vous en débarrasser? N'hésitez pas, contactez-nous.

prijzenswaardig

"Erinnerung ist abhängig vom eigenen Zutun, ist nicht nur
Übriggebliebenes von Vergangenem, sondern eine Tätigkeit, ein
Transport in die Gegenwart, und darin ein kreativer Akt."
Schwules Museum

"But we lack a collective memory. This is a function of the structure
of homosexual life. Unlike ethnic groups, for whom heredity is
part of the community infrastructure, the lesbian and gay
community has no such parent-child links. We are a loose-knit
collection of newcomers, whose only institutions are a constantly
changing set of commercial drinking venues. Our oral history is
more a matter of gossip about who in public life is gay, rather than
accounts of struggles past."

Edge, Simon. 'Peter Wildblood'. In: *Attitude*, Vol. I, n° 26, p. 74.

Jaarlijks kent de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezen (VVBAD) de Ger Schmookprijs toe ter aanmoediging van een jonge Vlaamse collega in de documentaire informatie-sector.

Op 20 november 1997 kende de jury de prijs toe aan Fonds Suzan Daniel-beheerder Bart Hellinck. Dit ter bekroning van zijn eindwerk aan de interuniversitaire gespecialiseerde opleiding 'Archivistiek en Hedendaags Document-beheer' (VUB). Deze verhandeling had als titel: 'Une succession tardive.' Het Fonds Suzan Daniel vzw en de homo/lesbische archiefvormers. Impliciet is deze prijs meteen ook een erkenning voor het Fonds zelf, als "initiatief naar een soort archieven die anders verloren dreigen te gaan".

i n h o u d s o p g a v e

3	editoriaal
4	'une succession tardive'
5	een jaar fonds suzan daniel
6	te gast op de roze zaterdag 1997
7	een greep uit de aanwinsten
8	aperçu des acquisitions
9	miscellanea
12	sprekende foto's
16	plannen voor de toekomst
17	remember me
17	gay games amsterdam 1998
18	homo/lesbische studies in België
18	honderd meter/cent mètres
19	prijzenswaardig

fONDS **suzan daniel**

homo/lesbisch archief en documentatiecentrum
archives et centre de documentation homo/lesbien

f o n d s s u z a n d a n i e l a n n o 1 9 9 8
(foto Hilde De Bock)